

УТИЦАЈ КРИМИНАЛА У ДОМЕНУ ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ

Увод

Путујете авионом на летовање и авион се сруши. Разлог? Ваздухопловна компанија је купила јефтине закивке за труп авиона, не би ли уштедела нешто пара. Испоставило се да су ти делови фалсификовани.

Купите ћерки рођендански поклон на уличној тезги. Испостави се да је играчка фалсификована, али се за то сазна тек пошто вам је дете примљено у болницу с тешким тровањем.

Уживате испијајући пиће на сунцу - а на крају завршите у болници. Разлог? Алкохолно пиће је фалсификовано и садржало је метил-алкохол.

Нажалост, сва три наведена примера узета су из живота. Здравље и безбедност су први на удару када фалсификатори зарађују продајући робу која не задовољава основне стандарде.

Овај текст пружа општи увид у размере овог проблема и у то колики утицај криминала у домену интелектуалне својине на здравствено стање и безбедност потрошача, друштва у целини и пословног сектора.

Размере проблема

Организација за економску сарадњу и развој (ОЕЦД) је 2007. године проценила да укупна вредност пиратизоване и фалсификоване робе која је широм света пуштена у промет износи 250 милијарди долара. То је повећање од 20 посто у поређењу са 2005. годином, за коју је ОЕЦД таође објавио податке. Укупно узев, процењује се да је фалсификована роба учествовала са око два посто у обиму робне размене у свету у 2007. години. Та процена, међутим, не обухвата дигиталне производе нити лажне артикле који су произведени и пуштени у промет локално, на домаћем тржишту.

Европски царински органи су 2009. године предузели мере у 43.500 случајева, што значи да су ступили у акцију за нешто више од 118 милиона производа. То је знатан скок у односу на број случајева у 2000. години, када их је било само око 5.000. Отада се променио и начин испорука, тако да се са великих пошиљки прешло на мање пакете, чиме се смањује опасност откривања.

Раније су царинске власти махом плениле луксузне артикле, али сада све чешће плене производе намењене свакодневном животу као што су шампони, пасте за зубе, играчке, лекови и кућна хемија који представљају потенцијалну опасност за здравље и безбедност потрошача. Главнина свих заплениених производа води порекло из Кине (64 процента).

Фалсификовање уз превару потрошача и без преваре потрошача

Када говоримо о утицају фалсификовања робе важно је да јасно разлучимо две различите ситуације у којима се могу наћи потрошачи када купују те производе:

Производња лажне робе без намере да се превари потрошач јесте она производња код које произведени артикал очигледно није оригинал и продаје се по знатно нижој цени од оригинала. Потрошач зна да не купује оригинални производ.

Фалсификовање робе у намери да се потрошач превари јесте оно фалсификовање код кога потрошачи нису свесни да купују фалш производ, на пример онда када су изглед и цена веома блиски изгледу и цени оригиналног производа.

Утицај криминала у домену интелектуалне својине на здравље и безбедност грађана

Основни разлог за интервенције против ових врста криминала лежи у опасности коју она представљају за просечне људе. Раније се овај тип кривичних дела сматрао нечим што је проблем везан искључиво за производњу луксузне робе као што су артикли компанија Гучи или Диор, а сада се лажна роба може наћи у свим секторима, укључујући ту производњу хране и пиће, резервних делова за авионе и медицинских средстава.

Храна и пиће

Нема речи којима би се могла довољно снажно приказати опасност коју собом носе фалсификована храна и пиће. На фалсификоване прехранбене производе и производе намењене пићу не примењује се никаква прехранбена контрола, па је санитани ризик који собом носи фалсификовање у овом сектору веома велики.

У Пољској криминалне групе ступају у контакт са носиоцима законитих послова тражећи од њих да ублаже економску кризу тако што ће производити фалсификована безалкохолна пића. Та пића би онда, сходно тим плановима, требало да се продају у продавницама по нормалној цени, тако да су купци доведени у ситуацију у којој је скоро немогуће да разликују оригинал од фалш робе.

Нажалост, било је много примера смрти услед уношења у организован фалсификоване хране или пића. Навешћемо само неке од тих примера: 60 људи је изгубило живот у Естонији 2001. године пошто су пили фалсификовану вотку; десеторо кинеске деце умрло је 2004. године после уношења фалсификоване хране; 11 људи на Тајвану умрло је 2002. године пошто су попили пиринчано вино у коме је ниво метил алкохола био 290 пута изнад дозвољене границе.

Резервни делови за летелице и друмска возила

Године 1989. један авион је пао у море у близини обале Данске и том приликом је погинуло свих 55 путника колико их је било у летелици. Касније је установљено да је до несреће дошло због тога што су завртњи којима је реп авиона био причвршћен за труп били фалсификовани, тако да нису задовољавали стандарде у погледу трајности.

Године 1995. Италијанска финансијска полиција (Гбардиа ди Финанца) запленила је од компаније Панавиатион 30 тона нестандардних резервних делова за авионе. Испоставило се да ти делови потичу од летелица чија је производња прекинута, па су у међувремену само очишћени и продати са фалсификованом документацијом која је садржала потврде о реконструкцији. Ваздухопловне куће као што су Луфтханза, САС и Ер Франс добиле су пошилике делова од тог

снабдевача. Луфтханза је од компаније Панавиатион добила пет конектора, али, будући да није могла да утврди у које су моторе они уграђени, била је принуђена да промени све конекторе на 180 турбина авио-мотора.

Играчке

У многим земљама постоје строга правила када је реч о нивоу отровних супстанци и присуству ситних делова у играчкама. Фалсификатори, међутим, не поштују те снтадарде, угрожавајући здравље и безбедност деце која се играју тим играчкама. Постоји мноштво примера фалсификованих играчака, где, између осталог, спадају лутке у којима је откривен висок проценат олова и играчке-сатови који се лако могу демонтирати тако да постоји озбиљан ризик од гушења детета.

Фармацеутски производи

Према дефиницији СЗО, фалсификовани лек дефинише се као фармацеутски производ чије су порекло и/или спецификација намерно и преваром модификовани.

СЗО процењује да између седам и десет посто свих лекова у свету чине фалсификовани производи, али се та бројка драстично разликује између појединих земаља и региона. У бившим совјетским републикама удео фалсификованих лекова на тржишту износи више од 20 посто. У земљама у развоју та бројка може ићи и до 30 процената. Чини се да се процентуално највише фалсификованих лекова може наћи на интернету: СЗО процењује да је до 50 посто свих лекова који се могу купити преко интернета заправо фалсификат.

Фалсификовани лекови могу се категоризовати у три групе: савршени фалсификати који се увозе паралелно из других земаља; ти производи не представљају никакав здравствени ризик за потрошача. Потом долазе несавршени фалсификати који изгледају као оригинални лекови али немају све активне састојке. На крају су ту и криминални фалсификати који не садрже активне састојке, али садрже штетне супстанце.

Креативност фалсификатора је велика. Неки од њих продају оригиналне лекове који су препаковани па се стиче утисак да лек садржи већу количину активне супстанце. Неки мењају паковање, тако да се лек продаје и после истека рока важења.

Од региона до региона разликују се типови фалсификованих лекова. У САД и Европи постоји велика потражња за лековима као што су вијагра, препарати намењени губитку тежине и стероиди. Када је избила епидемија вируса Х1Н1, широм Европе су се појавили фалсификовани лекови за вирусне прехладе. У земљама у развоју често се могу наћи фалсификовани лекови против маларије и за ХИВ инфекције.

Веома је опасна продаја фалсификованих сировина намењених производњи лекова. То је довело до појаве опасних супстанци у иначе легално произведеним фармацеутским производима, чиме се компромитује целокупан ланац снабдевања.

Нажалост, има много извештаја о смртним случајевима како међу децом, тако и међу одраслима, управо због употребе фалсификованих лекова. Када је реч о лековима, фалсификовање је увек смишљено ради преваре, будући да нико није спреман да се поиграва сопственим животом. Ту постоје трагични примери. Тако је, на пример, употреба антифриза за моторна возила у антипиретцима

проузроковала смрт тридесеторо деце на Хаитију, 109 малишана у Нигерији и више од 200 у Бангладешу.

Организовани криминал и фалсификовање

Обично се каже да су кривична дела против интелектуалне својине она код којих не постоје оштећени, односно жртве. Међутим, та теза не држи воду ако се помније размотри.

УНИЦРИ је 2007. године објавио извештај у коме је јасно утврђено на који начин кривична дела против интелектуалне својине представљају део активности група које се баве организованим криминалом.

Речит пример пружа веза између кривичних дела против интелектуалне својине и организованих криминалних група у Великој Британији. Године 2004. 21 илегални имигрант из Кине утопио се у изненадном плимском таласу; сви су радили на црно, вадећи шкољке. У истрази се испоставило да су организатори илегалног доласка кинеских радника истовремено користили имигранте за производњу и продају пиратских ДВД-снимака.

Најпознатије криминалне мреже имају веома уносне послове у дистрибуцији и продаји фалсификоване и пиратске робе. Навешћемо само неколико примера:

Кинеске групе које се баве организованим криминалом посебно су активне у производњи и дистрибуцији фалсификованих цигарета, одеће, обуће, играчака и фармацеутских производа. Године 2002. откривено је да је једна азијска криминална организација изазвала праву поплаву пиратских ЦД-ова на британском тржишту; за уличну продају користили су избеглице из Авганистана.

Камора и Ндрангхета имају екстензивне контакте са кинеским групама које увозе фалсификате. Доушници из редова Каморе извештавају да је фалсификовање једна од редовних активности какву представља и кријумчарење наркотика, као и да се зарада од фалсификовања пере и реинвестира у законите послове.

Године 2001. откривена је и једна руска криминална мрежа која се бавила дистрибуцијом и продајом фалсификованих ЦД-ова. Поред тога они су се бавили и трговином оружјем, порнографским материјалом и фалсификованим кредитним картицама.

Ако бисмо све ово сажимали, могли бисмо рећи да се организоване криминалне мреже не баве само фалсификовањем, већ ту грану делатности комбинују са другим видовима тешког криминала као што је застрашивање, подмићивање, кријумчарење људи, илегални промет наркотика и оружја. Сви они експлоатишу избеглице као радну снагу која обавља уличну продају.

Криминал у домену интелектуалне својине: велики профит, мали ризик

Због чега се организовани криминал интересује за фалсификовање? Одговор је сасвим једноставан. У поређењу са осталим видовима криминалних активности као што су изнуда или кријумчарење наркотика, људи и оружја, фалсификовање је веома уносан посао. На пример, оригинална матица за авион може коштати 400 долара. Производни трошкови фалсификоване матице само су делић тог износа.

Корпорација Ранд процењује да пиратска израда филмова може бити профитабилнија чак и од кријумчарења дроге или других класичних видова организованог криминала. На пример, један пиратски ДВД који се направи у Малезији за 70 центи продаје се на лондонској улици за око 9 долара, што је више

од хиљаду процената разлике. То је троструко више него од профитне стопе коју доноси хероин из Ирана, а зарада је већа чак и од оне која се остварује на кријумчарењу колумбијског кокаина. Процене се разликују, али је порука јасна: фалсификовање робе у најмању је руку онолико уносно колико је уносно кријумчарење дроге.

Ако се овоме дода да су казне за фалсификовање у целини гледано благе у поређењу са казнама запрећеним код других видова криминала, као што је кријумчарење наркотика и оружја, јасно је зашто организовани криминал налази интерес у бављењу пиратеријом и фалсификовањем робе.

Утицај на друштво и бизнис

Поред непосреднијих последица као што су смртни случајеви и здравствени ризици, фалсификовање и пиратерија утичу и на друштво у целини.

Фалсификатори и они који се баве израдом пиратских производа не плаћају ништа за истраживање и развој. Они не морају да испуњавају санитарне нити безбедносне прописе и стандарде које су утврдиле власти. Они не морају да троше новац на маркетинг и израду жига за производе. У суштини, они бесплатно користе законите жигове и проналаске других.

Конкурентност једне земље темељи се на иновацијама и на додатној вредности производа, а она се опет постиже захваљујући вишим нивоима креативности, заштите и спровођења права интелектуалне својине. То је оно што чини саму суштину способности сваке земље да се надмеће у оквиру глобалне привреде. Привредни раст и запошљавање су на удару онда када се фалсификују или пиратски злоупотребљавају идеје, заштитни знаци и производи, свеједно да ли то чини пословна конкуренција или то чини организовани криминал.

На мети фалсификатора је све оно што постиже економски успех. Уколико је неко предузеће забележило високу стопу раста продаје одређеног производа који је на тај начин постао веома популаран, утолико је већи и ризик да ће доћи до фалсификовања. Када се неки производ фалсификује, нужно долази до пада прихода, а то предузеће још има додатне трошкове за адвокате, истражитеље, прикупљање доказа, судски поступак итд. На крају долази до отпуштања радника.

Не постоји јединствена процена размере губитка радних места као последице фалсификовања робе. Савет Европе процењује да та бројка износи око 200.000 годишње у целом свету. Једна студија коју је ове, 2011. године сачинила америчка Комисија за међународну трговину садржи податке из анкете спроведене међу америчким компанијама које у своме пословању имају посебно изражену интелектуалну својину. Само неколико таквих предузећа известило је о губитку радних места које је непосредни резултат кинеске пиратерије и фалсификовања робе. Међутим, у извештају се указује на то да би број запослених у Америци могао да се повећа чак за 923.000, уколико би Кина поправила своје резултате на плану заштите и спровођења права интелектуалне својине.

Многи индустријски сектори покушали су да процене губитак радних места. Тако је, на пример, Удружење произвођача мотора и опреме проценило да губици услед фалсификовања резервних делова за аутомобиле износе око 12 милијарди долара, односно 750.000 радних места.

Ovaj rezime se temelji na podacima iz sledećih izvora:

China: Effects of Intellectual Property Infringement and Indigenous Innovation Policies on the U.S. Economy. Investigation No. 332ž519. USITC izdanje 4226, maj 2011.

Combating counterfeiting and piracy in the single market, резимеи законских прописа ЕУ, 8. мај 2006.

(http://europa.eu/legislation_summaries/fight_against_fraud/fight_against_counterfeiting/l26057_en.htm)

Counterfeiting. A global spread, a global threat, UNICRI 2007.

(<http://counterfeiting.unicri.it/report2008.php>)

EU organised crime threat assessment. OCTA, Europol, Hag 2011.

([http://www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_\(OCTA\)/OCTA_2011.pdf](http://www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_(OCTA)/OCTA_2011.pdf))

Magnitude of Counterfeiting and Piracy of Tangible Products: An Update, OECD, Pariz 2009. (<http://www.oecd.org/dataoecd/57/27/44088872.pdf>)

Organized Crime is Increasingly Active in Film Piracy; Three Cases Link Terrorists to Piracy Profits, saopštenje za štampu Rand Corporation, 3. mart 2009.

(<http://www.rand.org/news/press/2009/03/03.html>)

Report on EU Customs Enforcement of Intellectual Property Rights. Results at the EU Border - 2009, Poreska i carinska unija Evropske komisije, 2010.

(http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/customs_controls/counterfeit_piracy/statistics/statistics_2009.pdf)

Treverton, Gregory, et al.: *Film Piracy, Organized Crime, and Terrorism*, Rand Corporation 2009.